

Tänavuse F. J. Wiedemanni keelepäeva keskmes oli eestikeelse merendusterminoloogia areng

28. aprillil peeti Väike-Maarja seltsimajas Ferdinand Johann Wiedemanni keelepäeva.

Vallavanem **Indrek Kesküla** tõdes konverentsi avasõnu öeldes, et Eestimaal ei leidu palju selliseid valdu, kus kahel päeval järjest on põhjust rääkida keeleteemal. Eile tähistati siinsamas seltsimajas Väike-Maarja raamatukogu 110. sünnipäeva. Räägiti Jakob Tammest, kellel lähiajal 155. sünniaastapäev, ja räägiti Väike-Maarja kihelkonnakoolis Jakob Tamme käe all õppinud Anton Hansenist, hilisemast kirjanik Tammsaarest. Üheskoos istutati raamatukogu ette tammepuu. Seegi oli tähelepanuavaldus eesti keelele. Kuidas seonduvad merekultuuri aastal Wiedemann ja mereteema? Hiljuti loetud Wiedemanni elulooraamatust pärit väljavõtted andsid tunnistust Wiedemanni kokkupuudete kohta Kiltsi mõisas elanud ja paljudel maailma meredel seisanud admiral Adam Johann von Krusensterniga. On tähelepanuväärne, et Wiedemanni keeleauhinna komisjon valis merekultuuri aastal keeleauhinna laureaadiks kapten Uno Lauri, hoidmaks eesti keelt sellisel kursil, mille all on piisavalt kiiluvett ja piisavalt jõudu. Täna tähistame ühiselt eesti keele väärtustamise päeva ja istutame keeletammikusse uue tammepuu, millest meie noortel tuleb kasvatada suur keelepuu.

Indrek Kesküla luges ette tänavusele keeleauhinna laureaadi Uno Laurile mäletuseks kingitud Eesti iseseisvuse sõnastaja riigimees Juhan Kuke raamatusse kirjutatud pühenduse: „Laevu on võimalik tüürida, tundes kompassi ja kaarte ning juhitud plinkivatest majakatest. Eesti keelt on võimalik tüürida, hoides seda kõrvale suurte keelte karidest ning tundes keelemajakaid. Soovime Teile, kapten Uno Laur, kindlat kaptenikätt hoidmaks eesti keelt arenevas hoovuses, mille alla jääks piisavalt kiiluvett.“

Haridus- ja teadusministeeriumi tervituse edasi andnud keelenõunik **Kadri Sõrmus** on tänavuse Wiedemanni keeleauhinna laureaadi elutööga – mereleksikoniga - isiklik seos. Tema tagasivaade ulatus 1990. aastate lõppu, kui merekeele nõukogu oli juba 20 aastat koos käinud ja mereleksikongi ilmunud. Lapsepõlves puutus ta vanaema juures riulist leitud mereleksikoniga tihedalt kokku. Olid mereteemalised suved: koos mängukaaslastega seoti meresõlmi ja õpiti semafori tähestikku, et üksteisele kaugete vahemaade tagant salajasi sõnumeid edasi anda – telefone siis veel käepärast ei olnud. Ühiselt valmis ka üks laevamudel, mida tehti suure hoole ja armastusega, tehti nii täpselt nagu lapsed seda oskasid. On oluline, et oli raamat, mida uurida ja mida eeskujuks võtta. Kadri Sõrmus ütles, et me ei tea kunagi kui suur võib olla mõne tehtud teo või loetud raamatu mõjuvõim. Nüüdseks on kaks nende mänguseltsiliste seast paberitega meremehed. Kindlasti ei osanud kapten Uno Laur 43 aastat tagasi merekeele nõukogu kokku kutsudes arvata, et tema tööd hinnatakse riikliku preemiaga. Et keel kõnniks ühiskonna arenguga sammu, nõuab oskuskeele arendamine eestlaslikku jonnakust. Meie keel nõuab Uno Lauri taolisi keelekapteneid, kes peavad kodusadamas toimuvat oma südameasjaks ka kaugel keeleteil merd kündes, ja kes ei lepi teise keele vallutustega omaenda emakeele mail. Keel nõuab keeleinimeste ja erialaspetsialistide tihedat koostööd.

Laua ootas Uno Lauri Haridus- ja Teadusministeeriumi auhinnad, kuhu alates 2001. aastast on oma allkirja andnud auväärseid tiitleid pälvinud inimesed, ka kõik Wiedemanni preemia laureaadid. Nüüd lisandus sinna Uno Lauri allkiri.

Tänavune Wiedemanni keeleauhinna laureaat laevakapten **Uno Laur** rääkis merekeelest ja aastakümnetepikkusest tegevusest merendusterminoloogia arendamisel, Merekeele nõukoja sünnist ja mereleksikonist (MerLest). Meil on õnn elada oma Eesti riigis ja rääkida oma ilusat emakeelt. Vaid ühel protsendil maailma rahvastikust on oma riik ja oma riigikeel. Maailmas on palju suuremaid rahvaid, kes seda endale lubada ei saa. Hinnakem siis seda võimalust, mille saatus meile on andnud. Uno Lauri õppetöö algas Tallinna merekoolis 1945. aastal, 1950. aasta kevadel, pärast kooli lõpetamist, tuli siirduda meretööle. Uno Laur sattus Kamtšatka riiklikku merelaevandusse. Üheksa aasta pärast tuli ta kaugsõidukapteni diplomiga Eestisse tagasi. Eestikeelse hariduse saanud mehele märkas ta, et vahepealsete aastatega oli keel, mida meremehed omavahel rääkisid, muutunud segakeeleks, tihti lipsasid sisse venekeelsed mereterminid. See häiris teda. 1973. a jaanuaris läks ta meremuuseumi direktori Ants Pärna jutule, et luua sinna merekeele komisjon. Merekeelehuvilised koondusid ja soovisid merekeele arendamiseks midagi ette võtta. Kokkutulnute seas leidis meremehi, keelemehi, teadlasi. Püüti süstematiseerida ja propageerida õige merekeele kasutust, luua uusi vajalikke termineid. Tehnika liikus pikkade sammudega edasi, uusi termineid oli vaja. Oli ilmunud uusi laevatüüpe ja need kõik nõudsid omale uusi nimetusi, näiteks tiibur, hõljuklaev jne. Kord kuus käidi koos. Oli päris palju vaidlust, mõni kõrvalseisja võis teinekord kuulata ja arvata, et kohe läheb kakluseks. Aga kõik käis naeru ja naljaga. Näiteks sõna *praam*. Praami kasutatakse lihtsamat sorti lasti vedamiseks, mitte kunagi reisijate veoks. Rahvas aga kutsus näiteks Saaremaa vahet käivaid aluseid tõemeeli praamideks. Vaidlustes leiti sõna *parvlaev*, selle juurutamine läheb aga siiaamaani vaevaliselt. Suure töö tulemusena ilmus 1996. aastal „Mereleksikon“, mille pidulik esitlus toimus reisiparvlaeva *Mare Balticum* pardal. Merekeele komisjonist sai merekeele nõukoda. 2008. aastal jõuti „Inglise-eesti meresõnaraamatu“ valmimiseni. 2009. aastal loodi mereleksikoni nüüdisajastamiseks veebi-entsüklopeedia Merewiki.

Merekeele nõukoja liige, TTÜ Eesti Mereakadeemia 3. kursuse üliõpilane **Tauri Roosipuu** rääkis terminitest õppetöös ja Merevikist. Mereakadeemia on välja andnud üle 20 eestikeelse mereteemalise õpiku tudengitele õppetöös kasutamiseks. Sügisel käisid mereakadeemias välishindajad ja küsisid, et miks te teete neid õpikuid eesti keeles, teistes keeltes on piisavalt väga häid õpikuid olemas. Vastuseks kõlas, et kui me ei teeks neid õpikuid, kui saaksime hakkama ainult võõraste keelte ja välismaailma abiga, siis poleks mõtet rääkida meil ka oma riigist. Meremeeste töökeskkond on paljuski rahvusvaheline, seal on paratamatult töökeeleks inglise või vene keel. Eestil ei ole ühtegi suuremat kaubalaeva, sõidetakse võõraste lippude all, eestikeelset töökeelt on raske säilitada. Omakeelne oskussõnavara on aga hariduse omandamisel väga olulise tähtsusega. Seetõttu on Merekeele nõukoja tegevus ja eestikeelse merendusterminoloogia pidev uuendamine väga vajalik.

Mereviki on mereentsüklopeedia veebis, see on mereteemaliste terminite, sündmuste ja objektide, isikute jm taolise avalik andmekogu. Mereviki on merendusele keskendunud Vikipeedia. Seda parandatakse ja täiendatakse pidevalt ja selle põhifookus on suunatud

Eestile. Mereviki loomise idee tekkis 2008. aastal mõnel veeteede ameti töötajal. Hakati koostama märksõnade nimekirja. Selleks loodi 5-liikmeline korraldustoimkond. 16.03.2009 loodi Mereviki esileht, seda peetakse Mereviki sünnipäevaks. 2013. aastal, 4 aastat hiljem ületati 1000 artikli piir. Merevikit hakati koostama mereleksikoni põhjal, mille ilmumisest sai tänavu 20 aastat. Aja jooksul on tekkinud palju uusi termineid, mis kõik peaks jõudma Merevikisse. Mereviki on lihtsalt kättesaadav kõigile, igaüks võib seda kasutada. Oluline on pidev täiustamisvõimalus. Mereviki toimetajad teevad seda vabast ajast ja vabast tahtest. Lehte on külastatud üle kolme ja poole miljoni korra. Tauri Roosipuu ütles, et eesmärk on olla autoriteetne merendusala teabe allikas ja et Merevikist leitav info oleks kaasaegne.

Tauri Roosipuu esines väga heas, ladusas ja korrektses eesti keeles. Suureks tunnustuseks olid talle pärast ettekannet Wiedemanni keeleauhinna 2012. aasta laureaadi Mari Tarandi öeldud sõnad: „Kuuldes teie väga heas selges ladusas keeles esitatud ettekannet, tahan ma küsida, kas teil see hea eesti keel pärineb kodust, mõnest heast koolist või oli teil niisugust filoloogiahuvi juba noorena. Ma tõesti sageli kuulen nooremaid inimesi, kes väga hästi räägivad oma ala sisust, kuid kelle keel on kohmakas ja raske. Aga ma imetlesin teie selget head eesti keelt.“

Merekeele nõukoja esimees ja veeteede ameti jäämurdja Tarmo kaugsõidukapten **Peedu Kass** rääkis merekeele nõukoja tööst tänapäeval ja oskussõnade propageerimisest merekoolis. Peedu Kass juhtus merekeele nõukotta 2005. aastal. Siis oli meresõnaraamat juba valmimisjärgus. Sõnaraamatu tegemine on lõputu protsess, paari aasta pärast lisandus sõnaraamatu digiversioon. Peedu Kass ütles, et Merekeele nõukoda on vabatahtlik paarikümnest merekiiksuga fännist koosnev üliaktiivne seltskond, kes kohtub kord kuus paariks tunniks, et otsida uutele terminitele eestikeelseid vasteid, tegeleb mereterminoloogia tõlkimisega ja olemasoleva kohandamisega. Mõne termini üle on vaieldud juba kümnekond aastat ja ei saada seda kuidagi suupäraseks. Tihedat koostööd tehakse eesti euro-tõlkidega. Põhitöö on nüüdseks kolinud veebi.

Väike-Maarja gümnaasiumi õpilased **Hannamari Soidla ja Simoona Must** (juhendaja õpetaja Indrek Lillemägi) rääkisid kohavaimust Tõnis Vilu luules. Esitasid luulekatkeid ja analüüsisid neid.

Tänapäevastest terminoloogiatööriistadest rääkis keelepäeval eesti keele instituudi vaneterminoloog Kaisa Kesküla. Juttu oli erinevatest elektroonilistest haldustarkvaradest, tekstikorpustest, terminibaasidest jne. Kuulajad said aimu, kuidas tänapäeval termineid luuakse ja terminisõnastikke tehakse.

Merehõngulise muusikalise tervitusega esinesid keelepäeval Kilti mõisakooli õpilased, juhendajateks Mari-Vivian Laht, Kristiine Adamson, Liia Alling ja Karin Kaju.

Pärast ettekandeid seltsimajas siirdusid keelepäevalised keeletammikuuse, kus Väike-Maarja gümnaasiumi tütarlastekoori (juhendaja Ly Ipsberg) tammelaulu saatel pandi kasvama Uno Lauri nimipuu. „Kasva, kasva, tammekene, sirgu suureks puuks!“ lausus laureaat Uno Laur oma vastistutatud nimipuule.

Ilve Tobreluts